

Հոկտեմբեր 2026

A reproduction of a Japanese painting depicting the Christianization of Japan. Jesus, seated on a throne and holding a book, addresses a group of people. A man in a crown and robes stands to the right, holding a staff. A man in a blue robe kneels before Jesus, holding a book. The background shows a large white mountain (Mount Fuji) and a city with a castle.

2018 թուականին սկսեալ, Հայաստանի մէջ, Հոկտեմբեր 9-ն կը նշուի Հայ լինազնացի օր կամ Հայոց լեռներու օր, ի յիշատակ մեծ վիպագիր Խաչատուր Աբովեանի եւ փորձեսոր Ֆրիտրիխ Պարրօտի: Անոնք չորս այլ ուղեկիցներու հետ, 1829 Հոկտեմբեր 9-ին, պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով ոտք դրին հայկական լեռնաշխարհի ամենաբարձր լեռան՝ սրբազան Արարատի գագաթին:

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԻՍ

Հոկտեմբերը ծանօթ է որպես մշակույթի ամիս. կը նշենք զայն արժեւորելու համար մեր ժողովուրդի հարուստ մշակութային ժառանգութիւնը, որուն հիմքերէն են՝ Հայ գիրերու գիտն ու Սուրբ Թարգմանչաց տօնը: Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցի ստեղծած հայոց այբուբենը ոչ միայն դարձաւ գրելու միջոց, այլեւ հանդիսացաւ մեր լեզուի, գրականութեան, պատմութեան եւ ազգային ինքնութեան պահպանման կարեւոր սիւն:

Հայկական մշակույթ ըսելով կը հասկնանք մեր նախահայրերէն սերունդէ սերունդ մեզի փոխանցուած հոգեւոր եւ նիւթական արժէքներու եւ աւանդութիւններու ամբողջութիւն: Այսպէս՝ մշակույթը իր մէջ կ'ընդգրկէ մեր լեզուն, կրօնքը, գրականութիւնը, երգը, պարը, երաժշտութիւնը, ասմունքը, թատրոնը, ֆիլմարուեստը, նկարչութիւնը, ճարտարապետութիւնը, քանդակագործութիւնը, գորգագործութիւնը, ասեղնագործութիւնը, հայկական աւանդական ճաշերը, սովորութիւնները, եւ այլն:

Մշակույթի ամիսը նշելով մենք կը յիշենք ու կը յարգենք մեր մեծերը՝ Մեսրոպ Մաշտոցն ու թարգմանիչները, մեր հին ու նոր ուսուցիչները: Այս առիթով կը վերանորոգենք մեր ուխտը՝

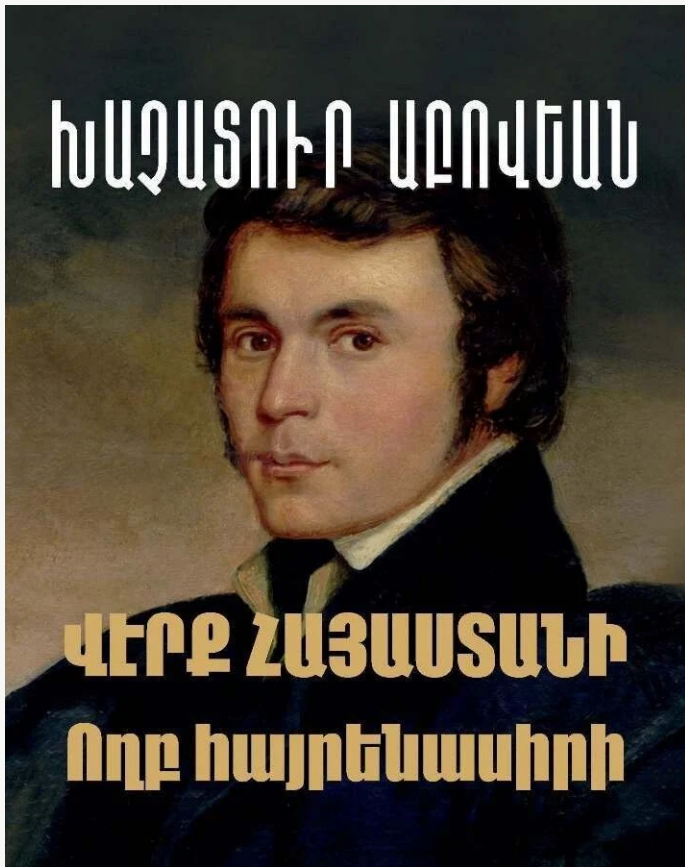
- Պահպանելու մեր մայրենի լեզուն, խօսելով եւ գրելով հայերէն.

- Զարգացնելու մեր մշակույթը եւ հզօրացնելու մեր հայրենիքը:

ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ՄԵԾԵՐԸ ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱՐՈՎԵԱՆ

Խաչատուր Արօվեան ծնած է Քանաքեռ գիւղը, 15 Հոկտեմբեր 1809-ին: Եղած է գրող, մանկավարժ, ուսուցիչ, բանաստեղծ, վիպասան եւ ազգագրագէտ: Ան իր ուսումը ստացած է Էջմիածնի Ներսէսեան վարժարանին մէջ: Իր նշանաւոր գործերէն է «Վերք Հայաստանի» պատմավէպը, որ առաջին անգամ ըլլալով գրուած է ժողովրդական բարբառով, ժողովուրդի կեանքին մասին, արթնցնելով երիտասարդութեան մէջ ազատութեան գաղափարը: Արօվեան աշխատած է ժողովուրդին ներշնչել հպարտութիւն հանդէպ իր անցեալին եւ հաւատք՝ իր ապագային:

1829-ին, Խաչատուր Արօվեան, գիտնական Պարրոտի (Friedrich Parrot) եւ խումբ մը այլ ուղեկիցներու հետ, բարձրացած է Մասիսի գագաթը:

Խումբին առաջին փորձը ձախողած է տաք հագուստներ եւ բաւարար ուտելիք չունենալուն պատճառով: Երկրորդ փորձին, ստիպուած՝ վերադարձած են, որովհետեւ մինչեւ մայրամուտ չէին հասցներ գագաթը բարձրանալ: Բայց հոն ուր հասած են Ծովի մակերեսէն 4591 մեթր բարձրութեան վրայ, գիտնական Պարրոտ տեղադրած է իր հետ բերած 12 քիօ կրամ ծանրութիւն ունեցող սեւ խաչը:

Երրորդ փորձին Խաչատուր Արօվեան, Պարրոտ եւ չորս ուրիշներ յաջողած են հասնիլ Մասիսի գագաթին: Սակայն ոչինչ գտնելով իր հետ տանելու, Խաչատուր Արօվեան կտոր մը սառոյց փաթած է իր թաշկինակին մէջ:

Նոյն տարուան Նոյեմբերին, Խաչատուր Արօվեան եւ գիտնական Պարրոտ բարձրացած են Փոքր Մասիսի՝ Սիսի գագաթը եւս:

Հայ գրականութեան լուսաւոր այս դէմքը քննադատուած է եւ հալածուած: 2 Ապրիլ 1848-ի առաւօտեան, Արօվեան դուրս ելած է իր տունէն, բայց երբեք չէ վերադարձած: Մինչեւ այսօր անյայտ մնացած է իր մահուան պարագան:

ԱՐԱՐԱՏԻ ԳԱԳԱԹԻՆ

ՀՅԴ Զաւարեան Ուսանողական միութեան անդամներ այս տարի բարձրացած են Արարատի գագաթը եւ հոն տեղադրած Հայաստանի եւ Արցախի դրօշները:

Անոնք նշած են, թէ «Արարատը սոսկ լեռ մը չէ, այլ՝ Հայկական Լեռնաշխարհի հսկան, որ սահմաններէն անդին կանգնած է իբրեւ վկայ՝ սերունդներուն վստահեցնելու, թէ վերադարձ պիտի ըլլայ, եւ հայը կրկին պիտի ցանէ, հնձէ եւ ապրի երկրին մէջ»:

Ապրիւնը ու աշխատինք այս ոգիով:

ՆՈՐԱՎԱՆՔ

Նորավանքը Հայաստանի մշակութային արժեք ներկայացնող կառույցներէն մէկն է: Այս շատ գեղեցիկ վանքը, որ կառուցուած է 13-էն 14-րդ դարերուն, կը գտնուի Հայաստանի Վայոց Ձոր մարզին մէջ:

Նորավանքի համալիրը իր մէջ ունի երկու եկեղեցիներ՝ Սուրբ Աստուածածին եւ Սուրբ Ստեփանոս նախավկայ, նաեւ Սուրբ Գրիգոր մատուռը:

Նորավանքի մէջ կան պատմական խաչքարեր եւ իւրայատուկ քանդակներ, ինչպէս՝ Յիսուս Քրիստոսի պատկերը, որուն կողքին են Պօղոս եւ Պետրոս առաքեալները: Այս քանդակի կողմերու հայկական տառերը կը կարդացուին՝ «Յիսուս Քրիստոս»:

Եզակի քանդակ մըն է նաեւ Հայր Աստուծոյ պատկերը: Աստուծոյ օրհնող աջ ձեռքէն վար՝ քանդակուած է Քրիստոսի խաչելութեան տեսարանը, իսկ ձախ ձեռքին մէջ կայ Ադամի գլուխը, որուն վրայ շունչ փչելով կեանք կու տայ աղանձի ձեւով քանդակուած՝ Սուրբ Հոգին:

Այս հարթաքանդակներուն հեղինակն է միջնադարեան յայտնի ճարտարապետ եւ մանրանկարիչ Մոմիկ, որուն գերեզմանը նաեւ կը գտնուի Նորավանքի մէջ:

Նշենք նաեւ, թէ Սուրբ Գրիգոր մատուռի առաստաղին վրայ կան որդան կարմիրով գծուած զարդանախշեր եւ գծագրութիւններ: Հակառակ ցուրտին, տաքին կամ խոնաութեան, Միջնադարեան ժամանակներէն մեզի հասած այս գծագրութիւնները ցոյց կու տան, թէ որքան բարձր է որդան կարմիրով պատրաստուած ներկի որակը:

ՍԻԻՆԵՔԻ ՄԱՐԶԷՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սիւնիքի մարզի Ուղտասար լեռան մօտ, անշուշտ 3000 մեթր բարձրութեան վրայ, պահպանուած են հազարաւոր ժայռապատկերներ: Ժայռերու վրայ փորագրուած այս պատկերները ստեղծուած են Ք.Ա. 7–2-րդ հազարամեակներուն ընթացքին: Հոն կան որսի տեսարաններ, վայրի ու ընտանի կենդանիներ, մարդիկ, զէնքեր եւ տարբեր խորհրդանշական պատկերներ:

Գիրերու գիւտէն հազարաւոր տարիներ առաջ, ժայռերու վրայ փորագրուած այս պատկերները մեզի կը պատմեն Հայկական լեռնաշխարհի ամէնէն հին բնակիչներուն կեանքին, աշխատանքին եւ հետաքրքրութիւններուն մասին:

ՓԻՂԸ

Փիղը երկրագունդի ամենամեծ ցամաքային կաթնասուն կենդանիներէն է: Անոր սիրտը միայն կը կշռէ 25-30 քիլո: Հասուն փիղի կշիռքը կրնայ հասնիլ մինչեւ հինգ թոնի: Նորածին փիղը կը կշռէ անշուշտ 100 քիլո:

Փիղը ունի ժանիքներ եւ կնճիթ:

Ժանիքները, որոնք կը կոչուին փղոսկրներ, կ'օգնեն՝ ուտելու եւ պաշտպանուելու:

Կնճիթը կամ պատիճը փիղի քիթն է, եւ զայն կ'օգտագործէ շնչելու, հոտոտալու, շօշափելու եւ առարկաներ բռնելու համար: Փիղը իր կնճիթով կրնայ գետնէն փոքրիկ պտուղ մը վերցնել, ծաղիկ մը պոկել կամ բարձր ծառէ մը հաստ ճիւղ մը կտրել: Խմելու համար, այս հսկայ կենդանին ջուրը կը լեցնէ կնճիթին մէջ եւ յետոյ կը պարպէ բերանը: Փիղի մը կնճիթը կրնայ իր մէջ պահել ութ լիթր ջուր:

Փիղը ունի չափազանց սուր հոտառութիւն: Ան իր կնճիթին ծայրը եւ իր ոտքերուն տակը ունի յատուկ բջիջներ, որոնք կ'օգնեն զինք զգալու գետնի թրթռացումները եւ պաշտպանուելու վտանգներէ:

Փիղերը ունին սուր յիշողութիւն եւ մտածելու կարողութիւն: Ահա թէ ինչո՞ւ անոնք փոկերու, դժբախտներու եւ արջերու շարքին հանդէս կու գան կրկեսներու մէջ: Անոնք կ'ապրին 70-80 տարի. 20 տարեկան փիղը դեռ ծագ կը համարուի:

Փիղերը կ'ապրին խումբով: Եթէ խումբի անդամներէն մէկը մեռնի, անոնք մարդոց նման, փոս կը փորեն եւ մեռած փիղին մարմինը կը ծածկեն ճիւղերով եւ հողով: Անհաւատալի է, թէ ինչպէս անոնք նաեւ իրենց ցաւը կը յայտնեն քանի մը օր լուռ ու հանդարտ մնալով:

Ներկայիս փիղերուն կը սպառնայ անհետացման վտանգ: Մարդիկ կ'որսան փիղերը, օգտուելու համար անոնց փղոսկրներէն, որոնցմով կը պատրաստուին զանազան առարկաներ եւ թանկարժեք զարդեր:

Այլ հետաքրքրական տեղեկութիւններ եւս փիղերու մասին.

- Անոնք իրենց մեծ ականջները կ'օգտագործեն որպէս հովահարներ:

- Անոնք օրական 5 ժամ կը քնանան կանգնած. իսկ օրական 16 ժամ կը տրամադրեն ուտելու:

ՍՏԵՊՂԻՆ

Ստեպղինը բանջարեղէններու ընտանիքին կը պատկանի: Հարուստ է կենսանիւթերով եւ հանքանիւթերով: Օգտակար է մարսողութեան, մորթին եւ սրտին: Ստեպղինը մասնաւորաբար կը պահպանէ աչքի առողջութիւնը եւ կը զօրացնէ մարմինին դիմադրողականութիւնը:

Ստեպղինը գետնախնձորի կողքին ամէնէն տարածուած եւ օգտագործուած բանջարեղէնն է աշխարհի բոլոր խոհանոցներուն մէջ: Լայնօրէն կը գործածուի աղցաններու, մսային եւ ձկնային ուտեստեղէններու մէջ, որպէս բնական համեմունք: Օգտակար է նաեւ ստեպղինի թարմ քամուած հիւթը:

Ուշադրութիւն, վայրի բնութեան մէջ կ'աճին վայրի ստեպղիներ, որոնք կարելի չէ ուտել:

Ստեպղինի ամենատարածուած գոյնը նարնջագոյնն է, կան նաեւ դեղին, կարմիր, մանիշակագոյն եւ ճերմակ ստեպղիներ:

ՍՏԵՊՂԻՆՈՎ ԱՊՈՒՐ

- 700 կր. մաքրուած եւ կտրտուած ստեպղին
- 1 հատ մանրուած սոխ
- 3 պճեղ սխտոր
- Թարմ պղպեղ
- 4 գաւաթ բանջարեղէնի կամ հալի արգանակ
- 1 ճաշի դգալ ձիթաիւղ կամ կարագ
- Կէս գաւաթ սերուցք
- Աղ եւ պղպեղ ըստ ճաշակի

ԳԻՏԷԻՐ, ԹԷ...

Աշունը տարուան այն կա-
խարդական եւ գունագեղ եղանակն է, երբ
բնութիւնը կը պատրաստուի ծմեռնային
հանգիստի: Ծառերու տերեւները կը կրեն
ուշագրաւ փոփոխութիւններ: Անոնք նախ
կը դառնան ոսկեգոյն, կարմիր ու դեղին,
յետոյ կը սկսի տերեւաթափը:

Սակայն բնութիւնը լեցուն է հետաքրքրական երեւոյթներով: Կան նաեւ մշտադալար ծառեր,
որոնք աշնան եւ ձմրան տերեւաթափի չեն ենթարկուիր եւ կը պահեն իրենց ճիւղերն ու տերեւները:
Մշտադալար կը նշանակէ միշտ դալար, այսինքն միշտ կանաչ տերեւներով:

Ձմրան, մշտադալար ծառերը իրենց խիտ ճիւղերով կը պաշտպանեն մեզ զօրաւոր
քամիներէն, իսկ ամառը՝ արեւու կիզիչ ճառագայթներէն:

Մշտադալար ծառերը պատսպարան կը հանդիսանան շատ մը կենդանիների եւ
թռչունների, ինչպէս՝ սկիւռներու, կապիկների, արծիւների, բուերու եւ այլն: Ասոնցմէ շատեր կը
բնակին փայտփորիկներու կողմէ բացուած խոռոչներու մէջ:

ՄԱՐԶԱՆՔՆ ՈՒ ԻՐ ԲԱՐԻՔՆԵՐԸ

Մարզանքը եւ մարզական խաղերը կ'օգնեն, որ մենք ըլլանք մարմնով՝ աշխոյժ, մտքով՝ առողջ եւ
ունենանք ուժեղ նկարագիր:

• Մարզիկի մը սիրտը աւելի առողջ կ'ըլլայ, որովհետեւ մարզանքով կը սպառի մարմնին մէջ կուտակուած
ճարպը եւ կը նուազի արեան քոլեսթերոլի մակարդակը: Ճիշդ է, որ սրտանօթային հիւանդութիւնները
յարաբերաբար քիչ են մանուկներու եւ պատանիներու մօտ, սակայն երբ երկար ժամեր կ'անցընենք
առանց շարժելու՝ ընկերային ցանցերու վրայ կամ համակարգչային խաղեր խաղալով, մեր կշիռքը
հետզհետէ կ'աւելնայ, եւ առողջական հարցեր ունենալու հաւանականութիւնը կը բարձրանայ:

• Մարզական խաղերը կ'օգնեն, որ վարժուինք կարգ ու կանոնի, որովհետեւ իւրաքանչիւր խաղ ունի
իր օրէնքները, որոնք պէտք է անպայմանօրէն յարգուին բոլոր մարզիկներուն կողմէ, փորձերու կամ
մրցումներու ընթացքին:

• Մարզիկը կ'ըլլայ կարգապահ եւ կ'ունենայ կամք՝ օրինաւոր ձեւով իր փորձերը կատարելու: Ան շուտ
չի յուսահատիր եւ իր դժուարութիւնները կը դիմագրաւէ ձեւեր գտնելով:

• Մարզանքը կը բարելաւէ ուղեղի արեան շրջանառութիւնը: Խաղի ընթացքին արագ որշումներ
առնելը, կը զարգացնէ միտքի ճկունութիւնը:

• Մարզական խմբային
խաղերը մեզի կը սոր-
վեցնեն դիւրութեամբ գոր-
ծակցիլ ուրիշներու հետ
եւ հմտութեամբ կատարել
խմբային աշխատանքներ:

ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐ

1-Եթէ անունս կու տաս,
կը դադրիմ գոյութիւն
ունենալէ: Ինչ եմ:

2-Շատ գաղտնապահ
եմ, կը լսեմ ամէն ինչ,
բայց ոչինչ կը պատմեմ:
Գիտցա՞ր թէ ինչ եմ:

3- Ես դարերով կը
շրջիմ, ո՛չ կը յոգնիմ, ո՛չ
ալ ճամբէս կը շեղիմ:
Ինչ եմ:

4- Ծանր եմ եւ լողալ չեմ
գիտեր, բայց կ'անցնիմ
գետի վրայէն: Ինչ եմ:

5-Եթէ քալես, հետդ կը
քալեմ, եթէ կենաս ես
դեռ կը քալեմ:

Ն	Ա	Բ	Ն	Զ	Ե	Ն	Ի	Ծ
Թ	Ի	Ի	Տ	Բ	Ա	Բ	Ծ	Ի
Զ	Ն	Չ	Ի	Ն	Ա	Բ	Ի	Ն
Ե	Ե	Ի	Ն	Փ	Ա	Դ	Բ	Ե
Ն	Շ	Կ	Ա	Ղ	Ն	Ի	Ա	Բ
Ի	Ն	Ա	Շ	Ո	Ճ	Ի	Ն	Ո
Ի	Ղ	Ի	Ն	Ե	Թ	Թ	Ի	Զ
Ս	Ի	Ն	Ի	Ե	Ղ	Ե	Ի	Ն
Օ	Զ	Ի	Թ	Ե	Ն	Ի	Կ	Խ
Ս	Ի	Ն	Ե	Ի	Ա	Մ	Բ	Ա

ՊԱՀՈՒԱԾ ԲԱՈ

ԿԸ ԳՏՆԵՄ ԾԱՌԵՐՈՒ
ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
ՊԱՀՈՒԱԾ ԲԱՈԸ:

ԲԱՐՏԻ
ՆԱՐՆՁՆԵԻ
ԹՁՆԵԻ
ՆՇՆԵԻ
ՉԻՆԱՐ
ԴԱՓՆԻ
ԾԻՐԱՆԻ
ԽՆՁՈՐՆԵԻ
ԿԱՂՆԻ
ՇՈՃԻ
ԹԹՆԵԻ
ԵՂԵՒՆԻ
ՁԻԹՆԻ
ՍՕՍԻ
ԱՐՄԱԻՆԻ

Ո՛Վ Կ՛ՈՒԶԷ ԸԼԼԱԼ
ԲԱԶՄԱԳԷՏ

Հոկտեմբեր ամսուան հարցումներու
պատասխաններուն ժամկետն է
15 Նոյեմբեր 2026: Հետեւաբար
սիրելիներ, արձանագրեցէք զանոնք
թուղթի մը վրայ, նշելով ձեր անունն ու
ձեր յաճախած դպրոցին անունը: Յետոյ
ուղարկեցէք այդ թուղթը Հորիզոնի
խմբագրատուն՝

3401 Olivar Asselin
Montréal, Québec, H4J 1L5

1- Ո՛ր դարը մեր պատմութեան
մէջ Ոսկեդար կոչուած է:
ա) Չորրորդ դարը:
բ) Հինգերորդ դարը :
գ) Վեցերորդ դարը:

2- Ո՛վ է հայ գիրերու գիտի
մեծանուն հեղինակը:
ա) Ս. Սահակ Պարթեւ:
բ) Վռամշապուի թագաւոր:
գ) Ս. Մեսրոպ Մաշտոց:

3- Հայաստանի մէջ, Հոկտեմբեր
9-ին կը նշուի...
ա) Հայ լեռնագնացի օր կամ Հայոց
լեռներու օր:
բ) Մայրերու օր:
գ) Հայ գրքի օր:

4- Ո՛ր հայ վիպասանը 1829-
ին, գիտնական Պարրոտի եւ
խումբ մը այլ ուղեկիցներու հետ
բարձրացած է Մասիսի գագաթը:
ա) Ծերենց:
բ) Րաֆֆի:
գ) Խաչատուր Աբովեան:

5- Ո՛ւր կը գտնուի Նորավանքը:
ա) Արարատի մարզին մէջ:
բ) Վայոց Ձորի մարզին մէջ:
գ) Սիւնիքի մարզին մէջ:

6- Միջնադարեան դ՛ր յայտնի
ճարտարապետ-մանրանկարիչի
մը գերեզմանկատունն ու
հարթաքանդակներէն օրինակներ
կան Նորավանքին մէջ:
ա) Մովսիկի:
բ) Մինասի:
գ) Մխիթարի:

7- Ստեպղինը մասնաւորաբար կը
պահպանէ աչքի առողջութիւնը
եւ կը զօրացնէ մարմնին
դիմադրողականութիւնը:
ա) Ճիշդ:
բ) Սխալ:

8- Փղիի քիթին կ'ըսենք...
ա) Ատամ:
բ) Ժանիք:
գ) Կնճիթ:

9- Մարզական խաղերը կ'օգնեն,
որ մենք ըլլանք...
ա) մարմնով՝ աշխոյժ:
բ) մտքով՝ առողջ:
գ) Վերոյիշեալ երկու
պատասխանները:

10- Ո՛ր ծառը մշտադալար ծառ է:
ա) Եղեւնին:
բ) Կեռասենին:
գ) Նարնջենին:

Մանկապատանեկան Հորիզոնը կը հովանաւորեն ՀՕՄ-ի Գանատայի
Շրջանային վարչութիւնը եւ Գանատայի շրջանի իր 10 մասնաճիւղերը

Հեռաձայն (514) 332-3757
Email: sylvia@horizonweekly.ca
Խմբագրութիւն՝ Անահիտ Պալեանի
Թիւր պատրաստեց Շողեր Ճելլատեան
Ձեւադրացք՝ Լորի Խաչերեանի